

Kirjallisuutta.

Uskoa ja uskon puutetta.

JOUKO HAUTALA: **Lauri Lappalaisen runo.** Vertaileva kansanrunoudentutkimus. Helsinki 1945. 290 sivua. **Hiiden hirven hiihdäntä.** Vertaileva kansanrunoudentutkimus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 1947. 245 sivua.

Dosentti Jouko Hautala on kartuttanut suomalaisia kansanrunoja käsittelevää kirjallisuutta kahdella, toisiinsa läheisesti liittyvällä teoksella. Edellinen, »Lauri Lappalaisen runo», on julkaistu näytteenä oppiarvon saavuttamiseksi Helsingin yliopistossa. Tekijä oli aikaisemmin yliopistopintojensa yhteydessä pyrkinyt selvittämään »sen Raja- ja Pohjois-Karjalassa sekä Vienassa laulettuun muinaisrunon historiaa, jota tavallisesti nimitetään **H i i d e n h i r v e n h i i h d ä n n ä k s i**», mutta tullut siihen käsitykseen, että ensin »oli koetettava selvittää aikaisemmin huomiotta jääneen Lauri Lappalaisen runon historia» (Lauri Lappalaisen runo, s. 5). Sen yhteydessä on tekijän sanojen mukaan tullut esille kysymyksiä, jotka »on ollut pakko jättää vastattaviksi Hiiden hirven hiihdännän tutkimuksen yhteydessä, koska ne vasta tällöin voidaan asettaa kylmän monipuoliseen valaistukseen».

1. Väitöskirjatyönsä kohteeksi Jouko Hautala on valinnut »Lauri Lappalaisen runon varsinaiset tosinnot», jotka on julkaistu etupäässä »Lauri Lappalaisen runon» nimellä, mutta osaksi muunnimisinä. Tekijän käsityksen mukaan »Lauri Lappalaisen nimellä julkaistuissa on joitakin, joita ei tässä lueta runon varsinaisiin toisintoihin kuuluviksi» (s. 30). Lisäksi hän on käsitellyt useita muita runomuistiinpanoja, joissa hänen käsityksensä mukaan on »samoja aineksia kuin edellä varsinaisiksi Lauri Lappalaisen runon tosinnoiksi luetuissa». Niitä ovat ensi sijassa »Äidin vaivojen palkinto», »Mihin panen rahani» ja »Jauhava miniä» -runojen muistiinpanot.

»Lauri Lappalaisen runon» kaikki »varsinaiset tosinnot» ovat 1800- ja 1900-luvulla muistiinmerkittyjä. Tutkimuksen lähtökohtana on oletus, että jo vuosisatoja varhemmin on laulettu muinaisrunoa, joka on säilynyt nykypäiviin muodoltaan muuttuneena. Joskin »kansanrunon 'alkumuotoa' on mahdollen aivan täydellä varmuudella saada selville», kuitenkin tekijän käsityksen mukaan »on luultavaa, että on mahdollista päästä ainakin useimmissa tapauksissa selville jonkinlaisesta alkujouonestä, alkusisällyksestä, sekä toiseksi niistä aiheilmista, tarinoista, uskomuksista, mahdollisesti historiallisista tapahtumista jne., jotka ovat olleet runon perustuksena». Näin käsitettyyn »alkumuotoon» »saattaa niin ollen tulla vain juoni, asiasisällys, sekä mahdollisesti yksityisistä säkeistä, eräissä tapauksissa yksityisistä sanoista sellaiset, jotka sisällyksen kannalta nimenomaan ovat olennaisia» (s. 18). Tutkimuksen tarkoituksena on saada selville monia vuosisatoja sitten esitetyn runon tai esitettyjen runojen edellä luonnehditulla tavalla käsitetty »ydinsisällys», »alkumuoto».

»Lauri Lappalaisen runon varsinaisiksi toisinoiksi» tekijä ilmoittaa nimeänsä ainoastaan niitä runonlaulajilta muistiinpantuja runoja, »jotka sisältävät joko yksinomaisena tai muun aineksen ohella kuvauksen siitä, kuinka

- joku henkilö, tavallisimmin Lauri poika Lappalainen, valmistaa ja voitelee
 A suksia ja lähtee niillä liukumaan, liukuu soita, maita, maita liu'uttuja ja liukumattomia, linnat, lännet, surman suun editse, kalman kartanon peritse jne.

tai jotka ilmeisesti ovat tämän piirteen sisältäneen muodostuman katkelmia» (s. 30). »Varsinaisista toisinoista» tekijä erottaa käsityksensä mukaan kaksi »selvästi erotettavissa olevaa» tyyppiä. »I tyyppiä olevien toisintojen» sisällyksen hän ilmoittaa seuraavaksi (s. 32):

- »Lauri poika Lappalainen valmistaa sukset, voitelee ne ja lähtee hiihtämään. Hiihdettyään pitkät matkat hän ampuu puusta oravan tai näädän ja vie sen äidilleen. Vastaukseksi hänen kysymyksensä, mitä saaliilla olisi tehtävä, äiti kehoittaa poikaansa noutamaan itselleen vaimon. Kun vaimo on tuotu, anoppi kohtelee tätä huonosti, antaa jauhettavaksi tuoreita jyviä ja moittii tuloksesta sekä kehoittaa Lauri Lappalaista kurittamaan vaimoansa. Poika ei kuitenkaan tottele, vaan säälien neitoansa tuo tälle aitasta voileipää syötäväksi.»
 B

»II tyyppiä edustavien toisintojen» sisällyksen tekijä taas luonnehtii seuraavanlaisesti (s. 37):

- »Lauri poika Lappalainen (Laari poika, laatu poika) valmistaa sukset voitelee ne ja lähtee hiihtämään. Hiihdettyään pitkät matkat hän ampuu puusta oravan (otuksen) ja vie sen äidilleen. Vastaukseksi hänen kysymyksensä, joko sillä nyt on äidin maito maksettuna, äiti kehoittaa poikaansa vielä tekemään hänelle tuvan, turkin, tuomaan lehdosta leipää, saattamaan hänet hautaan. Sitten vasta maito on maksettu.»
 C

Näiden tyyppien lisäksi tekijä erottaa viisi toisintoa »sekatyyppiä» ja käsittelee erikseen kuutta »epämääräistä katkelmaa». Niiden tietojen perusteella, mitä Inkerin toisintojen esittäjistä on käytettävissä, sekä eräisiin todennäköisyyspäätelmiin turvautuen tekijä esittää käsityksensä (s. 59), että »runon I tyyppi on ominainen äyrämöisille, II tyyppi inkeroisille». Siitä oletuksesta lähtien, että »Äidin vaivojen palkinto», »Mihin panen rahani» ja »Jauhava miniä» runoissa tavattavat yhtäläiset piirteet s a a t t a v a t o l l a »Lauri Lappalaisen -runossa» niistä peräisin eikä päinvastoin, tekijä yksityiskohtaisen ja mitä perusteellisinta runojen tuntemusta osoittavan säevertailun jälkeen päätelee (s. 232): »Edellä suoritettu tarkastelu on jo, jos niin saattaisi sanoa, kuorinut sipulista päällimmäiset kerrokset pois; se on osoittanut, että yritettäessä saada selville, mitkä piirteet alun perin ovat muodostaneet Lauri Lappalaisen runon, sitä tutkittaessa ei enää lainkaan tarvitse ottaa huomioon jaksoja Mihin panen rahani — Merta kylpevä neito vaimoksi — Jauhava miniä (LLä 131—372) ja Äidin vaivojen palkinto (LLi 76—289), jotka eivät kuulu runoon olennaisesti, vaan ovat liittyneet siihen suhteellisen myöhään. Tällä on jo saavutettu varsin paljon, sillä tuntuvasti suurin osa toisintojen sisällyksistä aineksestä on siten saatu eliminoiduksi.» Tämän jälkeen tekijä

esittää toisintoihin jäljelle jääneiden osien yhtäläisyydet muihin runoihin ja konstruoi sekä äyrämöis- että inkeröistyyppin normaalimuodot seuraavanlaisiksi (ss. 276—7):

Äyrämöistyyppi.

1. Lauri(n) poika Lappalainen
Teki (vesti) suksia syksyn,
Kesökauhen liukumia.
2. (Kesän säästi vuohen voita
Ja talven pukin talia;
Voisi voilla suksiansa,
Talmasi pukin talilla.)
3. Läksi noilla liukumahan.
4. (Liukui, soita, liukui maita,)
Liukui maita liu'uttuja,
Liukui liukumattomia.
5. Jäi tuo liuska liukumatta,
Korven kolkka koskematta:
»La mie liu'un tuonkin liuskan,
Koskettelen korven kolkan!»
6. (Kuuli koiran haukahuksen,
Villahännän viukahuksen;
Liukui koiran haukuntahan,
Villahännän viukuntahan;
Katsoi koiran suuta myöten,
Haukkujan havetta myöten;
Jo oli koiran suu veressä,
Haukkujan have punainen.)
7. Näki oksalla oravan,
Näki nää'an rekkorinnan.
- 8.
9. Ampui kerran, käi ylitse,
Ampui toisen, käi alatse.
Pyyhki pyssynsä lumella,
Havuloilla harjaeli,
(Katajoilla kampaeli,)
Ampui kohti kolmannella.
10. Putosi puhas lumelle,
Raha hangelle hajosi.
11. (Tuon kokosi koprahansa,
Sipaisi sisäle hensä.)
(Vei emolle.)

Inkeröistyyppi.

- Lauri(n) poika Lappalainen
Vesti (teki) suksia syksyn,
Kalhu(j)a kevähän kaiken.
(Säästi vuoen vuohen voita
— — — — — pukin talia;
Voisi voilla suksiansa.)
- Meni maita liukumahan.
- Liukui maita liu'uttuja,
Liukui liukumattomia.
(Liukui suurehen salohon,
Korkeahan koivikkohon.)
- Näki oksalla oravan (otuksen),
Käsnällä kävynpurijan.
(»Istu tuossa ilman lintu,
Kokota Jumalan kokko t.
Oo siinä otuksueni (oravueni),
Kestä käsnällä käköni,
Kunnes pyyhin pyssyäni,
Ruokin ruosterauaistani?»))
- Pyyhki (-in) pyssynsä (-ni) lumella,
Ampui kerran, löi (käi) ylitse,
Ampui toisen, löi (käi) alatse,
- Kolmannen, kohalle puuttui t.
Ampui kohti kolmannesti.
Putosi puhas lumelle,
Raha hangelle hajosi.
(Tuon sitoi serentkunjansa,
Sitoi silmäriepuhunsa.)
(Vei emolle.)

Konstruomillaan normaalimuodoilla tekijä ei kuitenkaan katso olevan enempää merkitystä kuin sopivasti valituilla yksityisillä tunnetuilla toisoinnoilla, niinkuin seuraavasta kannanotosta ilmenee (s. 275):

»On syytä korostaa, että ei suinkaan väitetä kaikkien toisintojen yksinkertaisesti polveutuvan nimenomaan tällaisista perusmuodoista; kehitys on varmasti ollut paljoa monimutkaisempi. Normaali-*muodoilla* tarkoitetaan tässä vain sellaisia konstruktioita, jotka sisältävät kaikki ne piirteet, joita kummallekin runon tyyppille erikseen voidaan pitää olennaisina, mutta joista toiselta puolen on jätetty pois aivan sekundäärisiksi osoitettu aines. On selvää, että vaikka havainnollisuuden vuoksi normaali-*muodot* esitetään runomuotoisina käyttäen toisoinnoissa tavallisimmin esiintyviä säkeitä, ei millään tavoin pyritä väittämään, että juuri nämä säkeet olisivat muodoltaan alkuperäisempiä kuin jotkut toiset tai että ne edustaisivat tiettyjä perusmuotoja. Näin voi tietenkin olla laita joissakin yksityistapauksissa, toisissa enemmän, toisissa vähemmän, mutta paras kuitenkin on olla näin yksityiskohtiin meneviä päätelmiä tehtäessä mahdollisimman varovainen. Kuten säe-luetteloita tarkasteltaessa on monesti saatu nähdä, on sitäpaitsi eräissä tapauksissa täytynyt olettaa, että vanhempia ja alkuperäisempiä kuin yleisesti tavatut muodot ovat eräät muut muodot, joita ei suinkaan voida silti pitää Lauri Lappalaisen runon tavallisille muodostumille normaaleina. Konstruoitujen normaali-*muotojen* tarkoituksena on havainnollisena yhteenvetona esittää kummankin Lauri Lappalaisen runon tyyppin *o l e n n a i n e n s i s ä l l y s* ennen kuin käydään selvittelemään, mikä loppujen lopuksi on muodostanut runon varsinaisen ydinaineksen.»

Kaikki normaali-*muodoissa* esitetty ei kuitenkaan ole »Lauri Lappalaisen runoon» »olennaisesti kuuluva», sillä tekijä sanoo (s. 277):

»Kun vertaillaan säkeistö säkeistöltä keskenään näin konstruoituja Lauri Lappalaisen runon normaali-*muotoja* samalla tarkkaillen säetutkimusta suoritettaessa esille tulleita näkökohtia, voidaan todeta, että vertaus sipulin kuorimisesta on tosiaan ollut varsin paikallaan. Kun osittain hyvinkin pitkistä, monipiirteisistä toisoinnoista lehti lehdeltä erotellaan pois vieraat ja myöhäsyntyiset ainekset, loppujen lopuksi jää jäljelle perin vähän.»

Normaali-*muodoissa* on näet vielä sellaisia säkeitä ja piirteitä, joita tavataan muussa runostossa tai joita muista syistä voi pitää »sekundäärisinä». Kun nekin »kuoritaan pois», jää jäljelle seuraava, tämän esityksen kirjoittajan konstruoima »normaali-*muoto*», jonka tarkoituksena on vain »havainnollisena yhteenvetona esittää kummankin Lauri Lappalaisen runon tyyppin» *y h t e i n e n* »olennainen sisällys»:

Lauri poika Lappalainen

teki suksia sykyksyn,
kesokauen liukumia.

Läksi noilla liukumahan,
liukui maita liu'uttuja,
liukui liukumattomia.

Näki oksalla oravan.
Ampui kerran, käi ylitse,
ampui toisen, käi alatse.
Pyyhki pyssynsä lumella,
ampui köhti kolmannella.
Putosi puhas lumelle,
raha hangelle hajosi.

Teoksen lopullinen »tulos» on seuraavanlainen (s. 283):

»Kun nyt kuoritaan pois loputkin runoon liittyneet sille alkujaan vieraat ainekset, saadaan sen ydinsisällys, 'alkumuoto', joka on säilynyt Laatokan rantamien vanhan karjalaisen kulttuurikeskuksen perinteenä, seuraavanlaiseksi:

Henkilö, jonka epiteettinä on lappalainen, valmistaa kauan (eri vuodenaikoina) epäparisia suksia, lylä ja kalhua, sekä lähtee niillä hiihtämään. D Hiihdettyään tavattoman pitkät matkat hän tavoittaa saaliin, jonka pyytämiseen liittyy kolmijaksoinen yritys.

Paljoa ei ytimeksi siis jää, mutta tämä jäännös on erittäin mielenkiintoinen. Jos kuvittelee mielessään mahdollisimman primitiivistä primitiivisen kansan runoa, niin se kai olisi juuri tällainen. Siinä käsitellään tapahtumaa, joka alkukantaisen suhtautumisen kannalta on tärkeä ja sellaisena laulamisen arvoinen. Runon aihe ei olisi merkillinen, merkillistä sen sijaan olisi, että tällainen yksinkertainen, alkeellinen ja nähtävästi aivan ikivanha aihe ma olisi saattanut näinkin selvästi erotettavana säilyä meidän päiviimme saakka. Säilyminen saattaisikin olla mahdollinen vain sen seikan varassa, että aihe ma on kutoutunut rakennusmateriaaliksi kokonaan toisiin, aluksi osittain, myöhemmin etupäässä muista aineksista kokoonpantuihin septeisiin. Teoreettiselta kannalta tällainen kehityshistoria olisi varsin huomion arvoisen.»

Epäilemättä jokainen suomalaiseseen kansanrunouteen perehtynyt henkilö on valmis myöntämään, että Laatokan rantamaiden tienoilla esim. 1200—1300-luvulla on voitu esittää semmoista kansanrunoa, jonka sisällys voidaan ilmaista tekijän teoksensa lopussa dogmikseen hyväksymällä lausumalla (D). Mutta yhtä hyvin on 1200—1300-luvulla voitu Laatokan rantamaiden tienoilla esittää semmoisia kansanrunoja, joiden sisällys saatetaan ilmaista myös tekijän esittämällä toisilla lausumilla (A, B ja C) vain se erona, että jätetään pois »Lauri» nimi, jonka tekijän käsityksen mukaan (s. 283) »voidaan ajatella helposti tulleen jonkin samalla paikalla ennen olleen tilalle alkusoinnun tavoittelun vaikutuksesta». Mutta teoksessa ei ole esitetty ainoatakaan todistetta, jonka perusteella olisi oikeus sanoa, että tekijän dogmikseen hyväksymän lausuman kaltainen »ydinsisällys» »on säilynyt Laatokan rantamaisen vanhan karjalaisen kulttuurikeskuksen perinteenä». Runoja, joiden sisällys voidaan ilmaista samoin sanoin, on voitu 1200—1300-luvulla esittää myös muualla. Lisäksi teoksessa on jätetty ottamatta huomioon suuri joukko runoja, joiden »perusmuodon eräiden olennaisten ainesten» tekijä katsoo toisessa teoksessaan voivansa todeta »aivan ilmeisesti olevan identtisiä inkeriläis-eteläkarjalaisen Lauri Lappalaisen runon ydinainesten kanssa», minkä vuoksi hän ei katso mitenkään voivansa »olla päättelemättä, että kysymyksessä loppujen lopuksi on kummallakin taholla sama runo».

2. »Hiiden hirven hiihdäntä» -teoksensa »Alkusanoin» Jouko Hautala esittää eräitä mielenkiintoisia käsityksiään yleisluonteisista periaatekysymyksistä. Yleistä tuloksiin voidaan päästä vain monografioiden avulla, sillä »tieteessä ei ole helppoja oikoteitä». Tekijä kirjoittaa (ss. 5—6):

»Jokaista tutkijaa houkutteleviin suuriin yleistuloksiin pääseminen, jota tietenkin on pidettävä tavoiteltavana päämääränä, laajojen periaatteellisten kysymysten ratkaiseminen, jonka tietenkin aina on oltava pyrkimyksenä, ei valitettavasti ole saavutettavissa ilman ensin suoritettavaa perusteellista, hidasta ja työlästä yksityiskohtien ja erikoiskysymysten selvittämistä. Täytyy toki ensin luoda perustus, jolle rakennetaan, täytyy saada selville tosiseikat, joihin päätelmät voidaan nojata. Jotta muinaisrunoittamme kokonaisuutena voitaisiin menestyksellisesti tutkia, täytyy ensin tutkia muinaisrunojamme, yhtä kerrallaan, huolellisesti, jokaiseen vähäpätöisimmältäkin näyttävään, arvoitukselliseen yksityiskohtaan syventyen, täytyy yrittää saada perustuva työ niin solidiksi, että siihen voidaan luottaa. Kun tällaista tutkimustyötä suoritetaan, on tietenkin aina pidettävä mielessä, mihin

sillä pohjimmaltaan pyritään, ja sen vuoksi on kiinnitettävä erikoista huomiota yleisluonteisiin probleemeihin. Juuri siksi, että muinaisrunoutemme tutkimuksen on pidettävä silmämääränään suurin synteesejä ja laajakantoisia periaatteellisia selvittelyjä, se ennen kaikkea muuta tarvitsee yksityiskohtaisia monografioita. Niitä on kirjoitettava vielä monta.»

Kaikki tämä pitää tietysti paikkansa. On vain yksi mutta: Toistaiseksi ei tunneta ainoatakaan suomalaista muinaisrunoa! Ennen kuin edes yhtä suomalaista muinaisrunoa voidaan tutkia, olisi sen teksti löydettävä koti- tai ulkomaisten arkistojen kätköistä. Tässä kohdassa tekijä on kuitenkin vastoin vakaumustaan keksinyt »helpon oikotien»; hänellä on oma »muinaisrunonsa», hänellä on ennakkokäsityksensä runosta, jollaista ehkä on laulettu muinaisina aikoina, ja tämän »suomalaisen muinaisrunon» tutkimisen hän on yrittänyt suorittaa »niin perusteellista työtä tehden» kuin suinkin on kyennyt. Eri asia on tietenkin, voidaanko tällöin »perustava työ» saada »niin solidiksi, että siihen voidaan luottaa». Sen seikan tutkiminen johtaa niihin periaatteellisiin pohdintoihin, jotka tekijän väitöskirjassaan ja kahdessa muussakin yhteydessä (Lauri Lappalaisen runo, s. 7, »Muinaisrunojemme tutkimuksen menetelmästä ja mahdollisuuksista», Kalevalaseuran vuosikirja 22, s. 22 ja »Über Arbeitsweise und Möglichkeiten bei der Erforschung altfinnischer Runendichtung», Studia Fennica V, s. 27) esittämän käsityksen mukaan »loppujen loppuksi ovat jokseenkin hedelmättömiä».

»Hiiden hirven hiihdännäksi» ja »Vuojolaisen hirvenhiihdoksi» nimitetyn runon toisinnoista ovat tekijän käsityksen mukaan useimmat Vienasta ja Raja-Karjalasta. »Vienan-tyyppisten» toisintojen sisällyksen hän ilmoittaa seuraavaksi (s. 15):

- »Henkilö, joilla eri toisinnoissa on eri nimiä, useimmiten Lyylikki t. Lystikki lylyjen seppä, kauppi t. kapo kalhujen tekijä, valmistaa kauan (eri vuodenaikoina) epäparisia suksia, lylyä ja kalhua. Saatuaan suksat valmiiksi hän lähtee niillä hiihtämään. Lähtiessään hän kehuu, että metsässä ei ole sitä otusta, jota hänen suksillaan ei saavutettaisi. Hänen puheensa kuuluu hiisi ja rakentaa eriskummaisista aineksista hirven, joka juoksee lappalaisen asuinsijoille ja tekee siellä tuhoja. Tultuaan paikalle ja kuultuaan tuhoista hiihtäjä lähtee tavoittamaan hirveä. Hän potkaiseksen kerran: silmän siintämättömään; toisen kerran: korvan kuulemattomaan; kolmannen kerran: saavuttaa saaliin. Kun hän nyt silittelee sen selkää ja taputtelee taljaa kuvaillen, miten sen päällä olisi sopiva maata nuoren neitosen keralla, hirvi vimmastuu ja riuhtautuu irti. Hiihtäjän lähdettyä sitä uudelleen takaaamaan hänen suksensa särkyvät.»

Raja-Karjalan toisintojen voidaan tekijän mielestä sanoa sisältävän suunnilleen seuraavaa (s. 21):

- »Henkilö, jolla eri toisinnoissa on eri nimiä, useimmiten viisas viini vuojolainen, kaunis kauppi lappalainen, valmistaa kauan (eri vuodenaikoina) epäparisia suksia, lylyä ja kalhua. Saatuaan suksat valmiiksi hän lähtee niillä hiihtämään (hirven hiihdäntään). Lähtiessään hän kehuu, että metsässä ei ole sitä otusta, jota hänen suksillaan ei saavutettaisi, ja kehoittaa Lapin asukkaita valmistautumaan nylkemään ja keittämään hirveä. Hänen puheensa kuuluu hiisi ja lähettää hirvensä tekemään tuhoja. Hiihtäjä lähtee tavoittamaan hirveä. Hän potkaiseksen kerran: silmän siintämättömään; toisen kerran: korvan kuulemattomaan; kolmannen kerran: saavuttaa saaliin. (Hirvi pääsee pakenemaan.)»

Jos teoksen lukija luulee Raja-Karjalan runoista löytävänsä helposti sellaisen runon, jonka sisällös olisi edellä esitetyn kaltainen, hän kuitenkin erehtyy. Tekijäkin sanoo (s.21): »Hiiden hirven hiihdännän Raja-Karjalan toisintojen yleistä sisällystä ei niiden fragmentaarisuuden vuoksi ole helppo esitellä; varsinkin eri piirteiden keskinäisen järjestyksen toteaminen on vaikeaa». Mutta käyttämällä apuna Vienan toisintoja hän on katsonut voivansa luonnehtia Raja-Karjalan toisintojen yleisen sisällöksen edellä esitetyllä tavalla. Hyväntahtoinen lukija voi myöntää sen voivan ilmaista Vienan ja Raja-Karjalan toisintojen sisällöksen, mutta tuskin nimenomaan Raja-Karjalan toisintojen sisällystä.

Samankaltaisin, mutta runsaammin varauksin kuin väitöskirjassaan tekijä konstruoi normaalimuodot »erikseen Vienan ja erikseen Raja-Karjalan toisintotyypeistä». Vienan normaalimuodoissa on 15, Raja-Karjalan 6 säkeistöä. Tämän lehden tekstitilan säästämiseksi normaalimuotojen uudelleen julkaisemisesta täytyy luopua. Lukija voi helposti perehtyä niihin käsiteltävänä olevasta teoksesta (ss. 206—8). Tekijä toteaa, että runon varsinaisen ydinaineksen selville saaminen normaalimuotoja vertailemalla ja samalla ottaen huomioon säetutkimuksessa esiintulleet seikat ei suinkaan ole aivan helppo tehtävä. Hänen mielestään se kuitenkin onnistuu, sillä tuloksena on seuraavaa (ss. 220—1):

»Hiiden hirven hiihdännän toisintojen ja normaalimuotojen vertaileminen keskenään ja muun muinaisrunoston kanssa on osoittanut, että runon ydinsisällystä, 'alkumuotoa', on pidettävä suunnilleen seuraavanlaisena:

Henkilö, jonka epiteetteinä ovat lappalainen, vuojolainen, kauppi, valmistaa kauan, eri vuodenaikoina, epäparisia suksia, lylyä ja kalhua, ja lähtee G. niillä hiihtämään (hirven hiihdäntään). (Lähtiessään hän kehoittaa Lapin asukkaita valmistautumaan (hiiden) hirven keittämiseen. Hirvi juoksee lappalaisten asuinsijoille ja tekee siellä tuhoja.) Hiihdettyään tavattoman pitkät matkat hiihtäjä kolmijaksoisella yrityksellä saavuttaa (hiiden) hirven, jonka kytkee vaahteriseen vaajaan, tammiseen tarhaan. (Hiihtäjä lausuu jotakin, joko kerskaillen tai muuten todeten saavuttaneensa takaa-ajamansa otuksen.) Hirvi rikkoo vaahterisen vaajan, tammisen tarhan. (Hiihtäjän lähdettyä sitä uudelleen tavoittamaan hänelle käy huonosti; hänen suksensa särkyvät.) Hirvi pääsee pakenemaan (myytilliseen paikkaan: Pohjolaan, taivaankannelle, taivaanvuorelle?).

Muuta ei runon perusmuotoon varmasti voida päätellä kuuluneen; tässäkin on ollut pakko esittää sulkeissa muutamia piirteitä, jotka mahdollisesti kuuluvat toiseen kerrostamaan kuin aivan ensimmäiset. On tietenkin mahdollista, että runossa hyvin varhain, mahdollisesti jo sepittämisvaiheessakin, on ollut muuta sisällystä lisäksi, mutta keinojen ja todisteiden puutteessa on parempi jättää tämä avoimeksi kuin ryhtyä esittämään otaksunia, jotka olisivat arvaamista.»

»Tässä vaiheessa» tekijä katsoo olevan oikean ajan »ottaa esille ne tulokset, jotka on saavutettu tutkittaessa Inkerissä ja Etelä-Karjalassa yleistä ns. Lauri Lappalaisen runo». Tekijä toistaa väitöskirjassaan esittämänsä »ydinsisällöksen» ja päättelee (s. 223):

»Nyt ei voi olla herättämättä huomiota, että Raja-Karjalassa ja Vienassa laulettu Hiiden hirven hiihdännän perusmuodon eräiden olennaisten aineiden voidaan todeta aivan ilmeisesti olevan identtisiä inkeriläis-eteläkarjalaisen Lauri Lappalaisen runon ydinaineiden kanssa. Kummassakin runossa päähenkilö on varsin yleisesti

lappalainen; kummassakin valmistetaan kauan, eri vuodenaikoina, lylyä ja kalhua; kumpaankin kuuluu olennaisena hiihtämisen kuvaus; kummassakin on saaliin saavuttamisen yhteydessä kolmijakoisoinen yritys.

Tämän yhtäläisyyden johdosta ei mitenkään voi olla päättelnettävää, että kysymyksessä loppujen lopuksi on kummallakin taholla sama runo; Raja-Karjalassa ja Vienassa on ilmeisesti kysymys samanlaisesta kehitysprosessista kuin Etelä-Karjalassa ja Inkerissäkin, joskin ne ainekset, joita pohjoisilla alueilla on käytetty uusien runokokonaisuuksien muodostamiseen, ovat olleet toisia kuin eteläisillä alueilla käytetyt. Tällöin on tietenkin huomattava, että Raja-Karjalan ja Vienan toisoinnoissa on saattanut säilyä jokin sellainen runon alkuytimeen kuuluva aines, joka Etelä-Karjalan ja Inkerin toisoinnoista on hävinnyt. Jos tämä aines on nimenomaan metsästykseseen liittyvä, ilmiö on varsin luonnollinen alueiden erilaisen miljööseen vaikutuksen johdosta: hirven pyynnin tilalle on tullut oravan ampuminen, joka on voitukin osoittaa myöhäiseksi; hirven hiihtämiseen, Etelä-Karjalan ja Inkerin naislaulajille tuiki tuntemattomaan metsästystapaan, liittyvät piirteet ovat hävinneet.»

Lukija saa siis nyt tietää sen »Lauri Lappalaisen runo» -teoksessa paljastamatta jätetyn seikan, että »Lauri Lappalaisen runossa» »oravan ampuminen» on myöhäinen, »hirven pyynnin» tilalle tullut piirre. »Hirven pyynti» on tekijän käsityksen mukaan sellainen »Lauri Lappalaisen runon» »alkuytimeen» kuuluva ainesosa, joka on hävinnyt Etelä-Karjalan ja Inkerin toisoinnoista, mutta säilynyt Raja-Karjalan ja Vienan toisoinnoissa. »Alkunoissaan» tekijä ilmoitti yrittäneensä suorittaa »erään suomalaisen muinaisrunon tutkimisen niin perusteellista työtä tehden» kuin suinkin on kyennyt. Ilmeisesti tämä yksimuinaisruno, jota kukaan muu kuin tekijä ei tunne, on tekijän oletama »Hiiden hirven hiihdännän» »alkumuoto» ja kaikki tunnetut »Hiiden hirven hiihdännän» sekä »Lauri Lappalaisen runon» toisinnot sen toisintoja. Silloin oletettua »Hiiden hirven hiihdäntä»-runoa on pidettävä varhaisempana kuin »Lauri Lappalaisen runon» »alkumuotoa». Lauri Lappalaisen runon »ydinaineksen» tekijä otaksui olevan peräisin Laatokan rantamaiden muinaisesta karjalaisesta kulttuurikeskuksesta. Mutta mistä sitten on »Hiiden hirven hiihdäntä»-runo? Tekijän päätelmä on hämmästyttävä (s. 225): »Hiiden hirven hiihdännän syntymäpaikka on sama, koska kysymyksessä kerran on sama runo.»

Väitöskirjassaan tekijä piti otaksumaansa »Laatokan rantamien vanhan karjalaisen kulttuurikeskuksen perinteenä säilynyttä» runoa »mahdollisimman primitiivisenä primitiivisen kansan runona», jossa »käsittelään tapahtumaa, joka alkukantaisen suhtautumisen kannalta on tärkeä ja sellaisena laulamisen arvoinen». »Runon aihe ei olisi merkillinen, merkillistä sen sijaan olisi, että tällainen yksinkertainen, alkeellinen ja nähtävästi aivan ikivanha aihe olisi saattanut näinkin selvästi erotettavana säilyä meidän päiviimme saakka» Sensijaan sitä varhaisemmaksi oletettu »Hiiden hirven hiihdäntä»-runo, joka on »sama runo», olisi — ei suinkaan primitiivisen kansan mahdollisimman primitiivinen runo, vaan — kansainvälisen myyttillisen tarinan runomittainen suomennos vuosien 1000—1200 tienoilta. Tekijä sanoo tämän runon levinneen »verraten nopeasti välittömien naapurien keskuuteen ja siirtoasutuksen mukana --- etelään, niiden karjalaisten pariin, jotka tunnetaan kreikkalaiskatolisina, Inkerissä ainakin vuodesta 1100 asuneina inkeroisina, ja niiden, joita edustaa Raja-Karjalan

kreikkalaiskatolinen väestö» (s. 230), vaikka hän väitöskirjassaan laajoin säetutkimuksin otaksuu osoittaneensa kaikki »Lauri Lappalaisen runon» »inkeroistyyppissä» esiintyvät, mutta »äyrämöistyyppille» v i e r a a t piirteet lainoiksi muista runoista tai muuten sekundäärisiksi. On näet kysymys semmoisesta, harvinaisista harvinaisimmasta erikoistapauksesta, että oletetun runon varhemmin oppineet inkeroiset olisivat omalla tahollaan unohtaessaan siitä osia ja lisäillessään aineksia muista runoista kuitenkin säilyttäneet tarkalleen samat »alkumuodon» tai »ydinsisällyksen» piirteet kuin saman runon myöhemmin oppineet äyrämöiset, jotka edellisten vaikutuksesta riippumatta niinkään ovat siitä unohtaneet osia ja lisäilleet uusia aineksia muista runoista! Tekijän väitöskirjassaan julkaisemassa yksityiskohtaisessa, erittäin huolellisesti tehdystä ja luotettavassa »Lauri Lappalaisen runon varsinaisten toisintojen inkeroistyyppin säeluettelossa», joka laajuudeltaankin on kunnioitettava, 16 1/2 sivua, ei ole viittaustakaan h i r v e n p y y n t i i n . Arvelu myyttillisen hirven hiihdännästä kertovan runon leviämisestä inkeroisten keskuuteen on siten k o k o n a a n t e k i j ä n m i e l i k u v i t u k s e n t u o t e t t a . Ei liioin »Lauri Lappalaisen runon varsinaisten toisintojen äyrämöistyyppin säeluettelossa», laajuudeltaan 25 1/2 sivua, ole viittaustakaan hirven pyyntiin, joten tekijän väite runon leviämisestä myöhemmin länteen äyrämöisasutuksen keskuuteen on yhtä perusteeton. Mikäli tekijän antamat tiedot »Hiiden hirven hiihdäntä»-runon toisintoista pitävät paikkansa, ei ole mainintaakaan siitä, että Laatokan Karjalassa olisi esitetty hirven pyynnistä kertovaa runoa. Tästä syystä »Hiiden hirven hiihdännän syntymäpaikan» sijoittaminen Laatokan Karjalaan on sekini täysin perustelematonta. Tuloksena on, että tekijän teoksensa lopussa esittämät ja kartan avulla havainnollistamat päätelmät »runon kehityshistoriasta» ovat pelkkiä väitteitä, joiden tueksi ei ole voitu esittää edes todennäköisyyssyitä.

3. »Hiiden hirven hiihdäntä»-teoksen kirjoittaja on epäilemättä oikeassa siinä, että monien tunnettujen »Hiiden hirven hiihdäntä»-runon toisintojen »ydinsisällyks» voidaan, jos niin halutaan ja pidetään tarkoituksen mukaisena, ilmaista hänen esittämällään, myös »Lauri Lappalaisen runon» moniin toisintoihin soveltuvalla lausumalla (D). Epäilemättä myös 1000-luvulla on voitu esittää semmoista hirven pyynnistä kertovaa runoa, jonka sisällyks voitaisiin ilmaista samalla lausumalla, jos tuo runo tunnettaisiin. Mutta samoin on myös niiden lausumien (E, F ja G), joilla tekijä on ilmaissut subjektiivisen käsityksensä Vienan ja Raja-Karjalan »Hiiden hirven hiihdäntä»-runon toisintojen ja olettamansa »alkumuodon» sisällyksestä, jos niistä jätetään hiihtävän henkilön nimet pois. Tällä tekijän hyväksymällä edellytyksellä on sanottava: 1000-luvulla on voitu Laatokan Karjalan vanhassa kulttuurikeskuksessa ja kaikkialla, missä siihen aikaan on ollut suomea puhuvaa väestöä, esittää suomenkielistä runoa, jonka »ydinsisällyks» voitaisiin ilmaista millä tahansa esitetystä seitsemästä lausumasta (A-G). Ja jos tekijän noudattamaa ja »sipulin kuorimiseen» vertaamaa tutkimusmenetelmää halutaan jatkaa, niin tämän kirjoittaja on valmis hyväksymään myös seuraavan lausuman: Semmoista runoa, jonka »ydinsisällyks» on: Henkilö lähtee metsästämään ja saa saaliin, jonka pyytämiseen

liittyy kolmijaksoinen yritys, on voitu esittää jo kantasuomalaisena aikana ja sitä varhemminkin siellä, missä suomalaisten esi-isät niinä aikoina ovat asuneet. Sen todistamiseksi ei ole tarpeen ainoakaan näyte tunnetuista 1800- ja 1900-luvun runoista.

»Lauri Lappalaisen runon» ja »Hiiden hirven hiihdäntä» -runon monilukuisten toisintojen yhtäläisyydet eivät ole ymmärrettävissä olettamatta, että jo paljoa varhaisemmin on esitetty suomea puhuneen väestön keskuudessa varsin samankaltaisia runoja. Mikäli dosentti Jouko Hautalan tarkoituksena on ollut antaa kuva siitä, minkälaisia runoja Laatokan Karjalan muinaisessa kulttuurikeskuksessa on voitu esittää, kun historian tutkimuksen, kansatieteen, kielentutkimuksen ym. tieteiden saavuttamien tulosten perusteella eliminoidaan kaikki sellainen, mikä ei sovellu tarkastettavana olevaan, hänen subjektiivisesti valitsemaansa ajankohtaan ja kulttuuripiiriin, hän olisi voinut saavuttaa päämääränsä muutamain hyvin valituin runonäyttein ja niihin liittyvin selityksin ja tyytyä kymmenenteen osaan käytetystä sivumäärästä. Tekijän tarkoitus ei kuitenkaan ole ollut yksinomaan esittää enemmän tai vähemmän todennäköisiä oletuksia, vaan yhtä muinaista runoa käsittelevän tutkimuksen avulla saada selville tosiasioita, joiden avulla voidaan päästä, sitten kun yksityiskohtaisia monografioita on kirjoitettu vielä monta, suuriin yleistuloksiin. Hänen käsityksensä mukaan edellytykset siihen olisivat olemassa varmaankin sitten, kun monien muiden »muinaisrunojen» »ydinsisällisyys» on samalla tavoin saatu selville ja niiden »historiasta» esitetty solidin työn tuloksena yhtä luotettavat tosiasiat kuin hänen molempien teostensa lopputuloksina. Kuitenkin on niin, ettei dosentti Hautalan »typologis-maantieteellisellä» eikä millään muullakaan vertailevalla menetelmällä ole mahdollista saada selville mitään paikkansapitävää kaukaisten entisaikojen toistaiseksi tuttemattomien runojen sisällyksestä. Tuloksena on aina oletus, vaikkapa se esitettäisiin muodoltaan toteamukseksi tai tosiasiana. Sellaisia yleisluonteisia lausumia (D) runojen sisällyksestä, joita on voitu esittää tietyinä ajankohtana ja tietyllä paikkakunnalla, voidaan vähin vaikein konstruoida rajattomasti. Semmoinen toiminta voi tyydyttää henkilökohtaisia tarpeita ja sikäli se on mielekästä, mutta sen hyöty objektiivisuuteen pyrkivälle tieteelle on varsin epäiltävää. Ei liioin käyne päinsä, että mikään yleisluonteinen lausuma omaksuttaisiin kansanrunoudentutkimuksessa uskonkappaleeksi, uskoonpa sen esittäjä itse siihen miten lu-jasti tahansa.

Väinö Kaukonen.